

Fără a avea nicidecum înclinații fatalist-pesimiste, autorii prezentei lucrări, adepți ai meliorismului, nu pot face abstracție de simptomele derivei existențiale în care navighează omul contemporan și fără a avea calități meleoampice (*Meleompus* – legendarul rege vindecător din Pilos) dar mandatați prin luciditatea profesională, încearcă să pună sub lupa observației științifice și totodată să invite la o serioasă și nu doar rafistolată dezbateră interdisciplinară cel mai controversat gest al libertății de voință – gestul suicidar.

... deci să pornim pe drumul care s-ar putea să ne facă să înțelegem ce lugubre izvoare subterane alimentează „*moara scârțâitoare și scrâșnitoare a dezgustului de viață*” (F. Nietzsche) astfel încât să putem măcar deduce „prin ce alchimie a disperării apare sinuciderea drept unica ieșire din **răul de viață**” (Jean-Marie Rouart) pentru „**cei care au ales noaptea**”, sau care consideră că li s-a terminat veleatul, trăind angoasa prezentului în care se simt exilați după ce și-au închis fereastra sufletului și au tras draperia tristeții pentru a se refugia într-o lume bizară, guvernată de întunericul deprimant al singurătății lugubre, călăuzită de sclipiri luciferice prin labirintul sepulcral-mefitic aducător de jale, lacrimi și suspine în deșarta speranță a unui final apoteotic...

Capitolul I

Suicidul – demers sumbru către abisuri

1.1. Suicidul. Etimologie. Tentația unei definiții.

Suicid. Sinucidere. Uraganul stârnit de această sintagmă deznădăcească ființa umană din echilibrul vieții, din perspectiva dimensiunii pozitive, universal acceptabile și logice a existenței, aruncând-o în pustiul nemilos al pesimismului și, de acolo, în infernul tenebros al morții.

Un cuvânt ce se aprinde-n pasiuni și se stinge-n cripte.

Inclus în anul 1651 în Dicționarul din Oxford de către medicul și filosoful Walter Charleton (1619-1707) și folosit pentru prima dată în Franța în anul 1737 de către abatele Desfontaines (Pierre François Guyot-Desfontaines, 1685-1745, jurnalist, istoric), termenul de sinucidere, conform „Dicționarului Explicativ al Limbii Române”¹, pornind de la acțiunea desemnată de verbul reflexiv **sinucide**, **sinucid**, constatăm că derivă din francezul „**suicider**” care s-ar traduce prin „a-și lua singur viața”, „a se omori”, fiind vorba deci despre contopirea a două cuvinte într-unul singur: „**Sine**” (=Eul, entitate fizică, dar mai ales *spirituală*) + **ucide**.

Același dicționar² relevă că substantivul **sinucidere** semnifică: „a se omori, a-și face seama”, adică suprimarea propriei vieți, iar **sinucigașul**, cuvânt provenind din francezul „suicide”, este: „persoana care și-a luat (sau a încercat să-și ia) singură viața”.

¹ V. Berban, *Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

² *Ibidem*.

Desigur, definiția vizează un cadru strict lingvistic, însă conotația și impactul acestui cuvânt asupra dimensiunii umane sunt atât de impresionante, încât se cuvine a profunde sensul lui, evident sintetic, și din perspectiva altor domenii, mai ales a celor vizate de lucrarea de față, respectiv juridic, psihologic și medico-legal.

În acest context, „Dicționarul de psihologie”³ definește sinuciderea ca:

„o formă specifică de conduită deviantă auto-distructivă”.

Același dicționar⁴ mai subliniază că:

„(...) prin sinucidere, nu se urmărește atât moartea, desființarea propriei persoane, cât mai ales **fuga de viață**, de modul în care se prezintă aceasta în condițiile date (...)”.

Deși definiția citată este destul de drastică și nu lasă loc de subterfugii, ea pare să se apropie de o posibilă imagine veridică a sinuciderii.

O definiție interesantă propune „Dicționarul sănătății”⁵, care specifică:

„Suicidul este tulburarea instinctului de conservare, prin care persoana se distruge singură, alegând o metodă fizico-chimică (spânzurare, înec, electrocutare)”.

Fiind de domeniul medical, relevantă este și definiția dată de Organizația Mondială a Sănătății⁶:

„(...) Suicidul este actul prin care un individ caută să se autodistrugă, cu intenția mai mult sau mai puțin autentică de a-și pierde viața, fiind mai mult sau mai puțin conștient de motivele sale (...)”.

³ P. Popescu Neveanu, *Dicționar de psihologie*, Editura Albatros, București, 1978.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Dicționarul sănătății*, Editura Albatros, București, 1978.

⁶ Organizația Mondială a Sănătății (O.M.S.), Specificații în *Dicționarul de psihiatrie* (O. Gorgos) vol. II, Editura Medicală, București, 1988.

Doctrina penală nu dă o definiție în sens strict explicativ a suicidului, aceasta deoarece sinuciderea, din perspectivă penală, nu are reverberații punitive ci doar o relevanță mai mult practică. Codul penal, spre exemplu, pune problema sinuciderii în articolul 191 care face referire la determinarea și înlesnirea sinuciderii, precum și în articolele 218 alin. (4) și 219 alin (3), unde se incriminează violul sau agresiunea sexuală urmată de sinuciderea victimei.⁷ Trebuie însă amintit celebrul penalist român V. Dongoroz⁸, care arată, legat de cadrul juridico-legal al suicidului că:

„Suicidul este actul prin care un om lucid, putând să trăiască, își provoacă singur moartea, în afara oricărei obligații etice (...)”.

Desigur, șirul definițiilor ar putea continua la nesfârșit, fiecare dintre ele aducând mai multe sau mai puține elemente noi la cele cunoscute. Un singur fapt rămâne însă cert și anume acela că marea majoritate a definițiilor converg spre constatarea conform căreia **sinuciderea este un act nenatural**, iar sinucigașul este etichetat drept anormal sau, mai radical, câteodată chiar alienat.

Dar, definițiile au fost inventate de om pentru a conota un fapt, un lucru, un fenomen și, de ce nu?, pentru a „înregimenta” între anumite limite, destul de rigide în cazul nostru, un comportament atât de complex a cărui finalitate ține deseori de sala de autopsie.

Aprofundarea unui fenomen de o asemenea anvergură ca sinuciderea (*autoliză* sau *autokirie* ori *autotanazie*) necesită un studiu vast, care interesează acele discipline ale științelor umaniste ce pot face o cât de vagă lumină în abisul acestui act care curmă anual între 800.000 și 1.000.000 de vieți.

1.2. Itinerariu istoric asupra suicidului

Este mai mult decât imposibil să se poată condensa o istorie a umanității, din perspectiva problematicei suicidului, în câteva pagini; pretențiile exhaustive ale unei istorii a sinuciderii frizează ridicolul. Cu toate acestea însă, lucrarea de față se vede obligată să surprindă

⁷ *Codul Penal*, Editura Lumina Lex, București 2019.

⁸ V. Dongoroz, *Drept Penal*, București, 1939.

câteva puncte de referință, cu scopul de a localiza, prin exemplificare, locul pe care îl ocupă în istoria lumii acest fenomen.

La sorgința umanității, în perioada apariției omului ca ființă, ne este imposibil să găsim dovezi care să ateste că actul suicidar s-ar fi născut odată cu omul, că genomul lui ar fi fost infestat cu această informație care determină individul să se autoelimine din existența viului. Se pare că aceste dovezi nu au existat și nici nu există, pentru că „omul grotelor”, „omul neanderthalian”, „omul ancestral”, care avea un puternic instinct de conservare, inalterat, luptând pentru supraviețuire, nu lăsa loc ideii de moarte prin autoeliminare. Lupta cu vicisitudinile naturii sau cu greutățile existențiale, preocuparea pentru perpetuarea speciei au reprezentat argumente puternice în favoarea unei singure și cât mai îndelungate opțiuni: viața.

În sprijinul acestei teze conform căreia actul suicidar nu ar fi existat în zorii umanității vine și Charles Robert Darwin (1809-1882) care, observând tribul ona din Țara de Foc, trib cu o existență mai mult decât primitivă, evidențiată și prin habitatul în turmă, specifică faptul că sinuciderea nu este un termen cunoscut în cadrul acestei colectivități.

Fiind în sfera coabitării la nivel de trib, o privire spre Africa Neagră ne arată că sinuciderea produce groază, căci, spun cotribalii: „sinuciderea este inspirată de demoni malefici”⁹.

În Guinea, tribul progofarec profanează și lapidează cadavrele sinucigașilor, exemple ce par să întărească ideea că omul primitiv, chiar dacă actul suicidar îi este cunoscut, se dezice de acest fenomen. Odată cu trecerea timpului însă, se percepe și în habitatul tribal o schimbare. La tribul djola din Senegal sinuciderea îmbracă forma unei vendete împotriva celor prea atașați de viață. Dragonii din Mali, care privesc sinuciderea dintr-o perspectivă religioasă, se retrag în păduri murind de foame pentru a-și regăsi strămoșii. La tribul canae din Polinezia, sinuciderea este de asemenea situată la polul opus: aceștia respectă și practică sinuciderea, nutrind pe această cale speranța că omul poate ajunge zeu.

Despărțirea de teza antisinuciderii ca act este definitivă având în vedere că eschimoșii, ce cred în metempsihoză – omul bun se reîncarnează în alt om, iar omul rău în animal –, nu disprețuiesc sinuciderea; mai mult decât atât, bătrânii care își doresc moartea sunt

⁹ Eduardo Galeano, „Memoria focului”, Editura Politică, București, 1988.

lăsați să moară singuri în pustiul alb (moartea prin refrigerație este considerată de fapt „moartea dulce”).

Istoria se schimbă radical atunci când sinuciderea devine un act practicat și respectat, cum se întâmplă în cazul popoarelor precolumbiene din America Centrală. Sacrificiile aztece pentru zeul focului *Huehuetotl*¹⁰ (Zeul vechi-vechi sau Însotitorul nopții), ce se desfășurau la sfârșitul unui ciclu de 52 de ani, au o motivație conștientă. Cel care se sacrifică zeului focului, purtând în pieptu-i deschis focul sacru (cărbuni aprinși cu flacăra introdusi prin incizia toracelui după care i se smulgea inima), era conștient de actul lui. În concepția nahuatlă și în mitologia maya se considera că victima era primită și protejată, fără a i se aplica nicio pedeapsă în Paradisul ceresc, de către zeița Ixtab¹¹ (zeița spânzuraților, ce avea ca emblemă sacră ștreangul de spânzurătoare), drept pentru care, sinuciderea se realiza de obicei prin spânzurare.

Este suficient să-i cităm, spre exemplu, pe celți, drept argument în favoarea ideii că sinuciderea era deja sedimentată în conștiința umanității drept o garanție a unei existențe fericite în lumea de dincolo și totodată să menționăm că galii se sinucideau ca să-și urmeze șeful mort.

O perspectivă istorică interesantă legată de actul suicidar o relevă religia din perioada ebraică, până la creștinism, când alternanța argumentelor „pro” și „contra” fac din sinucidere o problemă majoră a umanității.

În lumea ebraică, sinuciderea a fost socotită o infamie, contrară planurilor lui Dumnezeu, dar cu toate acestea Biblia citează însă patru cazuri de excepție, fiecare cu justificarea lui particulară:

Saul se aruncă în propria-i sabie după ce a fost învins (și rănit) de filistenii (Regii I – 31:4), Ahitofel se spânzură după ce complotase împotriva regelui David (Regii II – 17:23), Zimri, după ce l-a ucis pe regele Ela al Iudeii, în Tiria dar cetatea este apoi cucerită de către Omri, se sinucide dând foc odăii în care se afla din fundul casei domnești (Regii III – 16:18), iar Iuda Iscarioteanul se spânzură după ce-l vinde pe Iisus pentru cei 30 de arginți¹² (Matei 25:5), poate cel mai elocvent exemplu de autojustiție litică.

¹⁰ V. Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

¹¹ Eduardo Geleano, *op.cit.*

¹² La vremea respectivă în Iudeea se foloseau următoarele monede de argint: dinarul roman = 4,5 g (conținea ≈80% argint), sekelul (tyrian) = 1,4 g și tetradrahma (grecească) = 16-17 g care conțineau câte 95% argint. Întrucât pentru efectuarea plăților